

Dorovský, Ivan

Komparatista, jakých je dnes na světě málo

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. X, Řada literárněvědné slavistiky. 2001, vol. 50, iss. X4, pp. 138-139

ISBN 80-210-2552-2

ISSN 1212-1509

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/103109>

Access Date: 23. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

jednak si vytváří jakousi pojmovou mřížku vybraných Derridových pojmů, resp. svých vlastních označení, která mu slouží jako nástroje onoho obtížného mapování. Dochází tak k oněm v titulu již signalizovaným „přehledům“. Za klíčovou a současně nejsložitější kapitolu pokládám *Lék jako dobro i zlo* analyzující *Disseminace a L'archeologie du frivole* (1973) v souvislosti s filozofem 18. století abbém de Condillac: „Derridův Condillac tak vyúsťuje do problémů, které nás znepokojují dnes. Za čím vlastně jdeme? A můžeme vskutku dosáhnout něčeho prvotního, pravého? Neprodukujeme jen dál a dál nové marnosti, nové frivolity?“ (s. 53).

Autor užívá osvědčené metody všech interpretů, jimž jde nikoli o silové přístupy, ale o citlivost a hloubkové pochopení. Kusy Derridova textu uvádí v českém překladu, dílem ve francouzském originálu nebo německém překladu: rozehrává tedy vzájemně zrcadlení tří jazyků a jejich pojmů, které mu umožňuje získávat křehký další rozměr ve vnikání do Derridova myšlení. Tyto kusy textů pak komentuje, resp. umožňuje nám vhled do svého myšlenkového postupu, do svých úvah a váhání.

K „parádním“ číslům Derridy i jeho interpreta patří pojednání o Apokalypse („A co když už na Patmosu chtěla apokalypsa vystoupit ze sebe samé? Co když ono VNĚ už bylo zakódováno v samotné apokalypse? Což bylo jasné, co je uvnitř a co je vně? Byl to text zavřený nebo otevřený? Nebylo vše náhodné a nejisté?“ – s. 59) a kaskovským zakletí. Známý případ amerického dekonstruktivisty Paula de Mana a jeho kolaborace za poslední války rozebírá jak Derrida, tak Kožmín („Končí optimisticky, když přijímá telefonát dávného přítele de Mana, který s ním žil během války v Belgii. Nic nacistického nevystoupilo v chování de Mana do očí jeho přátelům. Věřili mu.“ – s. 84). Po kapitolách *Freudovský otazník nad archívem* a *Aporie konce* dobírá se Kožmín k resumování

své činnosti. Konstatuje, že v našem literárněvědném prostředí je dekonstrukce jevem spíše okrajovým, ale již nazrál čas k její reflexi. Smysl Derridy vidí nikoli jen v odstraňování literárněvědných iluzí, ale zejména v hledání opěrných bodů pro naše další bytí v nadcházejícím tisíciletí (s. 113). Veškeré pracné a v něčem bolestné zmltání (ale u Kožmína vždy mající řád a klid) v Derridově labyrintu končí – jako u Kožmína takřka vždy – prostým závěrem: „Smysl dekonstrukce není v převratných, systematizovaných odpovědích, není v zakladatelské roli nové metody, nýbrž spíše v důkazu, jak je obtížné vymaňovat se z ustálených přístupů k vědeckým, filozofickým, uměleckým otázkám a řešením.“ (s. 115).

Utlá, ale hutná Kožmínova knížka obsahující i sekundární literaturu předmětu a soupis všech Derridových děl (lze jen vytknout nedostatečnou redakci, která se projevuje v některých partiích značným množstvím překlepů), vyvolává několik otázek a z nich jednu podstatnou: totiž nakolik může Kožmínův pokorný, ale trochu kouzelnický a sugestivní a snad i autosugestivní výklad vytvořit rámec pro českou recepci Derridy tak, jako to učinila Kautmanova skepse k hermeneutice (1969). Kožmínovy derridovské kontemplace přišly naštěstí v mnohem příznivějším čase a prostředí a je naděje, že jsou spíše než koncem české recepcí Derridy jejím počátkem a inspirací: zatím se zdá, že české prostředí Derridu využívá či používá, resp. nakládá s vytrženými kusy jeho díla – Kožmín se snad poprvé pokusil učinit z Derridy percepční slů, byť někde potrhanou a snad i vyspravovanou nebo nastavovanou. Nejde však jen o prioritu, ale především o umné propojení subjektivního uchopení a současně pootvěření jiným. V tom bych spatřoval Kožmínův derridovský primát takřkajíc „na druhou“.

Ivo Pospíšil

KOMPARATISTA, JAKÝCH JE DNES NA SVĚTĚ MÁLO

Jeho rozsáhlou bibliografií, čítající více než šest set jednotek včetně desítky knih, bychom mohli rozdělit do několika vědecky zájmových okruhů: německo-slovanské vztahy, metodologická hledání, zonální literární systémy, střední Evropa, jihozápadní Evropa, Balkán, cesty ke světové literatuře, německá a rakouská literatura, slavica. Taková je šíře odborného zaměření jednoho z nejvýznamnějších současných světových literárních vědců (autora mj. základní teoretické práce *Ver-*

gleichende Literaturwissenschaft. Bestandsaufnahme und Ausblicke, 1988), který se 5. června 2000 dožil osmdesáti let. Je jím akademik Zoran Konstantinović, bělehradský rodák a profesor germanistiky na jeho univerzitě, od roku 1970 pak profesor univerzity v Innsbrucku. Založil zde katedru srovnávací literatury a byl iniciátorem rozvoje literární komparatistiky v Rakousku, organizátorem mnoha mezinárodních kongresů a vědeckých setkání, aktivním spolupracovníkem Mezinárodní

asociace srovnávací literatury a dalších domácích a zahraničních společností a institucí. Stal se vědcem světového věhlasu a vychoval mnoho mladých badatelů. Je vysoce morální a humánní osobností ve vědě i v mezilidské komunikaci.

Výrazem poděkování a hluboké úcty k jeho významnému přínosu v rozvoji literární vědy jsou dva samostatné sborníky, které mu jeho spolupracovníci z innsbrucké univerzity a jeho bývalí břeňhradští kolegové a žáci k životnímu jubileu připravili. První nese název *Grundlagentexte der Vergleichenden Literaturwissenschaft aus drei Jahrzehnten. Arbeiten von Zoran Konstantinović*, ausgew. u. hrsg. zu seinem 80. Geburtstag v. B. Burtcher-Becher, B. Eder-Jordan, F. Rinner, M. Sexl, K. Zerinschek (Studien-Verlag, Innsbruck – Wien – München, 2000, 445 s.). Druhý sborník *POLAZIŠTA. Izbor iz radova Z. Konstantinovića povodom osamdesetog rođendana* (Prometej, Novi Sad 2000, 404 s.) obsahuje 21 Konstantinovičových studií psaných srbsky.

V 26 studiích tzv. innsbruckého sborníku se jeho autoři zabývají mj. nejdůležitějšími teoretickými a metodologickými kategoriemi současné literární vědy, komparatistikou jako samostatnou vědní disciplínou i jejími novými možnostmi, které jí poskytuje např. studium meziliterárních vztahů, všimají si pojmu světová literatura i označení regionální (zonální) literatury aj. V rámci střední a jihovýchodní Evropy pak hledají místo pro tzv. podunajskou literaturu (Literatura Danubiana).

Zmíníme se zde poněkud podrobněji o obsahu břeňhradského sborníku. Zahajují jej tři Konstantinovičovy „přednášky“: o kořenech expresionismu v německé literatuře a o zájmu rakouské komparatistiky o srbskou literaturu a kulturu v 19. stol. Třetí přednáška je z roku 1995 a v samotném názvu si klade příznačnou a stále aktuální otázku: K čemu je nám srovnávací literární věda.

V dalších statcích se pak Z. Konstantinović zamýšlí nad literárně kritickými a teoretickými názory devíti teoretiků, filozofů a kritiků 19. a 20. stol. (W. Scherera, W. Dilthey, E. Elstera, O. Walzela, M. Heideggera, R. Ingardena, E. Staigera, G. Lukáče a W. Benjamina), zabývá se výsledky komparatistiky v posledních desetiletích, otázkami pe-

riodizace, intertextu a alteritety, podrobně analyzuje Jaussovou „estetiku recepce“, objasňuje úlohu textu v kontextu a mechanismy literární komunikace, upozorňuje na úlohu, jakou hraje v literární vědě interdisciplinárnost aj.

Objevný význam má rozsáhlá studie o spolupráci rakouského básníka a publicisty L. A. Frankla s Minou Karadžičovou při překladu srbských lidových písní do němčiny. Práce mj. ukazuje na *možnosti pozitivistického spojování faktů*. Nový je rovněž Konstantinovičův pohled na dosud známá i převážně neznámá fakta ve stati o Vukových proměnách po jeho příchodu do Vídně, v *husserlovském návratu k samotné věci* při fenomenologické analýze jedné postavy z povídky srbského prozaika L. Lazareviče či ve *strukturalistických spojeních diskursu a protidiskursu* v jiné povídce téhož autora i ve stati o vztahu Srbů k Goetheovu dílu. Z. Konstantinović dále podal přesnou typologickou charakteristiku Andričovicův Travnické kroniky, odhalil a objasnil dialogický charakter dramatických, básnických i prozaických textů Lazy Kostiče. Rozvažuje o literární emigraci a exilu v evropských souvislostech.

Syntetický charakter mají dvě rozsáhlé studie o srbské literatuře v evropském kontextu a o jejím postavení v rámci středoevropské literatury. Sborník uzavírá zajímavý a poučný Konstantinovičův projev při přebírání Ceny Konstantina Jirečka (!) za celoživotní dílo v roce 1992. Hovořil mj. o mýtu (též o kosovském mýtu), o němž tak zasvěceně psal ve svých *Dějinách Srbů* český historik evropského formátu, podle něhož je cena nazvána. *Jedině víra v mýtus umožnila lidem v této neklidné části světa ovládnout svůj osud a přežít. Proto také ohrožení svého mýtu cítil jako ohrožení své nejhlubší identity* – řekl mj. Z. Konstantinović.

Rozsáhlé *příspěvky k systematickému komparatistickému bádání* (s. 346-403), které jsou zařazeny podle okruhů uvedených na začátku této recenze, sborník uzavírají. Jsou neocenitelným pramenem pro všechny, kteří se věnují otázkám obecné a slovanské literární komparatistiky i problematice srbské literatury a slovansko-neslovanských vzájemných vztahů.

Ivan Dorovský

ROMANTISMUS V ČESKÉ A POLSKÉ LITERATUŘE

Svazek *Romantismus v české a polské literatuře* (Slezská univerzita v Opavě, Filozoficko-přírodovědecká fakulta, Ústav bohemistiky a knihovnictví, redigoval L. Pavera, Opava 2000, 192 s.)

představuje sborník referátů ze stejnojmenné česko-polské literárněvědné konference, která se uskutečnila v Opavě 9. listopadu 1999. Obsahuje patnáct prací, jež se buď přímo zabývají česko-